

Възстановяване на екосистемите

През годините Световният ден на околната среда се превърна в една от най-мащабните кампании, посветени на опазването на природата и в международна платформа за вдъхновение и промяна на световно ниво.

От 5 юни започва Десетилетието на ООН за възстановяване на екосистемите, а правителства, предприятията, организациите и гражданите се приканват да обединят усилия в глобално движение за предотвратяване, спиране и обратимост на деградацията на екосистемите, осигурявайки устойчиво бъдеще за всички.

https://www.worldenvironmentday.global/

Десет години може да изглеждат много време, но ООН предупреждава, че са нужни ангажираност, конкретни и бързи действия. До 2030 г. трябва бъдат намалени почти наполовина световните емисии на парникови газове, за да се предотвратят опустошителни климатични промени. Необходим е огромен напредък за постигане на целите за устойчиво развитие - от премахване на бедността и борбата с болестите до опазване на биологичното разнообразие. Трябва да се и загубата на биологично разнообразие – плашеща тенденция, която може да доведе до изчезване на 1 милион вида.

Връщането на деградиралите екосистеми към живот - например чрез засаждане на дървета, почистване на речните брегове или просто предоставяне на пространство на природата за възстановяване – увеличава техните ползи за обществото и биологичното разнообразие. Без да съживим екосистемите, не можем да постигнем целите за устойчиво развитие или Парижкото споразумение за климата. Екосистемите са сложни и разнообразни, а тяхното възстановяване се нуждае от внимателно планиране и прилагане на конкретни мерки и политики.

В тази връзка, ЮНЕП предостави на министерствата на околната среда на държавите членки „Инструментариум за възстановяване на екосистеми“, който, измежду други, препоръчва за включване на възстановяването на екосистемите във възстановителните процеси от пандемията от COVID-19.

ЮНЕП публикува и практически наръчник със заглавие „Книга за възстановяване на екосистемите“, който предлага широк спектър от дейности, които могат както да забавят и спрат деградацията на екосистемите, така и да насърчат тяхното възстановяване.

https://www.worldenvironmentday.global/get-involved/ecosystem-restoration-playbook

https://unenvironment.widen.net/s/ffjvzcfldw/ecosystem-restoration-playbook

В наръчника се очертават три пътя за включване във възстановяването на екосистемите по време на Десетилетието на ООН и след това:

- Предприемане на действия като стартиране или подпомагане на проект за възстановяване;
- Интелигентен избор за закупуване само на устойчиви продукти и промяна на храненето;
- Лобиране в подкрепа на опазването и възстановяването на екосистемите.

Предлагат се варианти за всички – от граждани и групи от общности до бизнеси и правителства – да станат част от глобално движение за възстановяване на екосистемите в полза на хората и природата чрез:

- Участие в изложби на плакати, снимки или картини, показващи красотата на местните екосистеми;
- Провеждане на дискусии за стойността на екосистемите и заплахите, пред които са изправени;
- Организиране на виртуални кампании за насочване на вниманието към изменението на климата, загубата на природа и какво може да се направи, за да се обърнат тези тенденции.

Могат също така да бъдат популяризирани следните действия:

- Доброволческа работа в съществуваща кампания за възстановяване;
- Почистване на езеро, плаж, парк или друга природна зона;
- Озеленяване на дом, бизнес, училище или обществено пространство с местни дървета или растения;
- Дарение или друга подкрепа за инициативи за възстановяване или опазване;
- Спиране на покупките на продукти и услуги, които не са сертифицирани като устойчиви;
- Промяна на храненето, базирано на сезонни, устойчиви и растителни продукти.

Представят се различни подходи за възстановяване на осем ключови типа екосистеми – **гори и дървета**, **реки и езера**, **градски райони**, **океани и морета**, **земеделски земи и пасища**, **планини**, **торфища**.

Горите и дърветата ни осигуряват чист въздух и вода, улавят големи количества парникови газове и са дом на по-голямата част от биоразнообразието на Земята. Те доставят храна, горива и материали и поддържат поминъка на милиарди хора. Горските екосистеми обаче, са изправени пред силен натиск от нарастващото население и глада за земя и ресурси. Тропическите гори се изсичат за стоки като палмово масло и говеждо месо. Останалите гори деградират от дърводобив, изсичане на дърва за огрев, замърсяване и инвазивни вредители. Изграждането на къщи, инфраструктура и по-интензивно земеделие води до изчезване на голям брой дървета. Възстановяването на горските екосистеми включва връщане на дърветa там, където е имало гора, включително в селища и земеделски площи, и подобряване на състоянието на деградиралите гори. Дейности за подобряване състоянието на горите могат да бъдат:

- **Засаждане на дървета** – те могат да бъдат засадени в градина, обществено пространство или ферма. Селективното засаждане може да съживи гората, деградирала от прекомерната сеч.

- **Подпомагане на естествената регенерация** - тази ресурсно ефективна стратегия за възстановяване включва създаване на условия за местните дървета да покълнат или поникнат по естествен път. Това може да означава изключване на животни, които биха изяли млади растения и премахване на друга растителност, особено инвазивни видове, които се конкурират с младите дървета за светлина и вода.

Реките и езерата предоставят храна, вода и енергия на милиарди хора, предпазват ни от суши и наводнения, и са местообитание за много растения и животни, включително една трета от всички гръбначни видове. Тези екосистеми са особено влошени поради замърсяване с химикали, пластмаси и отпадъчни води. Освен това те са подложени на прекомерен риболов и прекомерно извличане на вода. Канализацията и добивът на пясък и чакъл ги влошават допълнително. Влажните зони се унищожават за целите на земеделието, като около 87% са загубени в световен мащаб. Всеки трети от сладководните видове е застрашен от изчезване. Само една трета от най-големите реки в света остават свободно течащи. Останалите са блокирани от язовири и друга инфраструктура, което затруднява миграцията на риби и други животни. Защитата и възстановяването на сладководните екосистеми може да означава подобряване на качеството на водата, контрол върху начина, по който се използват тези екосистеми и земята до тях, както и спиране или обръщане на човешките модификации към естествените процеси. Дейности за подобряване състоянието на реките и езерата могат да бъдат:

- **Почистване на реките и езерата** – събиране на отпадъци, изхвърлени на място или придошли от течението на реките, което да допринесе за по-чисти водни басейни, по-малко замърсяване в бъдеще и да ги направи по-приятни за посещаване;
- **Възстановяване на растителността** – засаждане на местни растителни видове за възстановяване на местообитания по бреговете на реки и езера, създаване на коридори за дивата природа и създаване на буферна зона между водата и източниците на замърсяване;

Градските райони заемат по-малко от 1% от земната повърхност на Земята, но приютяват повече от половината от световното население. Въпреки стоманата и бетона, тълпите и трафика, градовете все още са екосистеми, чието състояние дълбоко бележи качеството на нашия живот. Функциониращите градски екосистеми помагат за почистването на въздуха и водата ни, охлаждат градските топлинни острови, предпазват ни от опасности и предоставят възможности за почивка и игра. Те също могат да бъдат дом на изненадващо голям брой биоразнообразие. Градските екосистеми често са силно влошени, поради лошо планиране, което води до запечатване на почвите и оставя твърде малко място за растителност. Неконтролираното разрастване на градовете поглъща все повече местообитания на дивата природа. Въпреки това, властите, общностите и гражданите могат да използват възстановяването, за да постигнат едновременно екологични, социални и културни ползи. Дейност за подобряване състоянието на градските райони може да бъде:

- **Граждани за устойчивост** – кампания за устойчиво градско планиране, включващо възстановяване на неизползвани или замърсени обекти, включване на зелени площи в нови жилищни сгради и оптимизиране на мрежите на градския транспорт. Изправени пред изменението на климата, все повече граждани се включват в инициативи за „осиновяване на дърво“, които помагат да се гарантира, че дърветата - особено младите с плитки корени - се поливат по време на сухи периоди.

Океаните и моретата покриват повече от 70% от Земята. Тези екосистеми регулират нашия климат и генерират по-голямата част от кислорода, който дишаме. Те са в основата на ключови икономически сектори като туризма и рибарството. Те са дом на множество видове – от китове до планктон. Океаните и бреговете обаче, са изправени пред огромни заплахи. Милиони тонове от нашите пластмасови отпадъци увреждат морската екосистема. Прекомерният риболов застрашава рибните запаси, замърсяването с хранителни вещества създава мъртви зони и почти 80% от отпадъчните води се изхвърлят без пречистване. Океаните и бреговете могат да се възстановят, както естествено, така и с наша помощ, като се намали натиска върху тях. Дейност за подобряване състоянието на бреговете и плажовете може да бъде:

- **Почистване** – мобилизиране за събиране на битови отпадъци и изоставени риболовни съоръжения от плажовете и бреговете. Рециклиране на пластмаси и други материали, за да не достигнат до сметището. Въздържане от използване на пластмасови изделия. Колкото повече хора участват в инициативите, толкова повече нараства осъзнаването на необходимостта да се намалят отпадъците и да се изхвърлят правилно.

Земеделските земи и пасищата са сред жизненоважните ни екосистеми. Освен снабдяването с храна, фураж и фибри, обработваемите площи и пасищата са дом на разнообразни организми. Интензивната оран и монокултури, прекомерната паша и премахването на живите плетове и дървета влошават почвата и растителността. Свръх употребата на агрохимикали води до замърсяване на водните пътища и до увреждане на дивата природа, включително на пчелите, които опрашват културите. Можем да възстановим селските екосистеми, като използваме природата, за да повишим производителността на фермите и здравето на почвата и да подобрим начина, по който се управлява земята. Дейности за подобряване състоянието на земеделските земи и пасищата могат да бъдат:

- **Инвестиция в природата** – намаляване обработката на почвата и използване на естествен контрол на вредителите и органичен тор върху обработваемата земя, за изграждане здравето на почвите и добивите от култури, като същевременно се намалява ерозията и нуждата от селскостопански химикали;
- **Връщане на местни видове** – възстановяване на унищожените растения, дървета и животни и предпазването им от хищничество и лов.

Планините приютяват голяма част от биологично разнообразие на Земята и снабдяват с прясна вода приблизително половината от човечеството. Те включват множество екосистеми, осигуряващи дом на уникални видове, както и на хората, приспособени към предизвикателствата на планинския живот. Планинските региони са особено чувствителни към деградация от човешкия натиск и изменението на климата. Изсичането на горите може да причини сериозна ерозия на почвата и загуба на местообитания. Изменението на климата и замърсяването застрашават водоснабдяването на ферми, градове, промишленост и електроцентрали. Повишаването на температурите принуждава видовете, екосистемите и хората, които зависят от тях, да се адаптират или мигрират. Дейности за подобряване състоянието на планините могат да бъдат:

- **Възстановяване на горски щитове** – възстановяване и презасаждане на гори и дървета за опазване на почвата, водните потоци и предпазване от природни бедствия, като лавини, свлачища и наводнения;

- **Осигуряване на възможност за екосистемите да мигрират** – създаване или свързване на защитени зони, покриващи различни височини, така че видовете и екосистемите да могат да мигрират в съответствие с променящия се климат;

- **Земеделие за устойчивост** – насърчаване възприемането на устойчиви земеделски практики (като агролесовъдство например), които възстановяват почвите и биологичното разнообразие и могат да бъдат по-устойчиви в условията на климатични промени и екстремно време.

Въпреки че **торфищата** покриват само 3 процента от земната повърхност, те съхраняват близо 30% от почвения въглерод. Контролират водоснабдяването и предотвратяват наводнения и суши и осигуряват храна и гориво на много хора. В тях се намират и растения и животни, уникални за тези водни среди. Въпреки тяхното значение, торфищата по целия свят се източват и преобразуват за селскостопанска култура, развитие на инфраструктурата, добив и проучване за нефт и газ. Торфищата също се влошават от пожари, прекомерна паша, замърсяване с азот и добив на торф за гориво и като растежна среда. За да предотвратим опасни климатични промени, трябва да държим торфния въглерод там, където е – в земята. В същото време трябва да се възстановят отцедени и деградирали торфища. Дейности за подобряване състоянието на торфищата могат да бъдат:

- **Блокиране на дренажите** – поддържане торфищата здрави, като се затварят дренажни канали и се забавят водните потоци, например чрез поставяне на скали в канавки и потоци и засаждане на дървета по бреговете им;

- **Ускоряване на възстановяването** – засаждане на растителни видове, характерни за торфищата, като местни треви и мъхове, за да се стимулира естественото им възстановяване.